

ODNOS MENADŽMENTA I EKOLOGIJE U ODRŽIVOM RAZVOJU

MANAGEMENT AND ECOLOGY IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Zorana Milosavljević¹

Olgica Nestorović²

Jelena Milanović³

Rezime: Održivi razvoj predstavlja generalno usmerenje, težnju da se stvori bolji svet, uključujući socijalne, ekonomske i faktore zaštite životne sredine. Privreda i društvo se mora osloboditi tradicionalne svesti koje je uvreženo u poslovnim sistemima naše države. Neophodno je uspostavljanje novih društvenih vrednosti koje se zasnivaju na znanju, kreativnosti i sposobnosti ljudskih resursa, drugim rečima, značajna podrška menadžmenta. Ekološko upravljanje ili ekološki menadžment zasnovan je na suštinskim konceptima za rešavanje ekoloških problema, na lokalnom ili globalnom nivou. On uključuje znanja o uticajima ekonomskog i tehnološkog razvoja na okruženje.

Ključne reči: održivi razvoj, menadžment, ekologija

Abstract: Sustainable development is a general orientation, desire to create a better world, including social, economic and environmental factors. Economy and society must be rid of the traditional beliefs that are widespread in the business systems of our country. It is necessary to establish new social values that are based on knowledge, creativity and skills of human resources, in other words, the important support of management. Environmental management is based on the essential concepts for solving environmental problems, on local or global level. It includes knowledge about the impacts of economic and technological development on the environment.

Keywords: Sustainable development, management, ecology

1. UVOD

Načelo održivog razvoja je danas opšte prihvaćeno. Ono podrazumeva integraciju zaštite životne sredine i privrednog razvoja koja bi dala zadovoljavajuće ekonomske i ekološke rezultate. Zaštita i očuvanje životne sredine je jedna od prioritarnih oblasti kojima se bavi i EU. EU je pravni regulator ove oblasti kako na internom planu Unije, tako i na širem međunarodnom planu.

¹ Fakultet za industrijski menadžment, Kruševac

² Javno komunalno preduzeće, Kruševac

³ Visoka škola strukovnih studija za poslovno industrijski menadžment Kruševac

Koncept održivog razvoja zahteva radikalno nov način eksploatacije resursa i privredni razvoj. Promena u politikama razvoja i zaštite životne sredine bazira se na tehnološkim inovacijama i široj upotrebi ekonomskih instrumenata. Suština tih promena treba da bude nov način razmišljanja o ekonomskim promenama i nov odnos društva prema životnoj sredini.

U svemu tome posebno mesto pripada menadžmentu, kao nosiocu kreativnosti i inovativnosti u procesu održivog razvoja.

2. EKOLOGIJA I EKONOMIJA

Održivi razvoj je skladan odnos ekologije i privrede, kako bi se prirodno bogatstvo naše planete sačuvalo za buduće naraštaje. Treba istaći da održivi razvoj predstavlja generalno usmerenje, težnju da se stvori bolji svet, balansirajući socijalne, ekonomske i faktore zaštite životne sredine.

Pre desetak godina, Svetska komisija za životnu sredinu i razvoj (World Commission on Environment and Development), je objavila izveštaj pod nazivom "Naša zajednička budućnost", kojim se ukazuje na opasnost, po ljude i našu planetu, od politike ekonomskog razvoja bez uzimanja u obzir mogućnosti regeneracije planete Zemlje.

Ova komisija je definisala održivi razvoj, kao razvoj kojim se ispunjavaju potrebe sadašnjosti, bez uskraćivanja mogućnosti budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe.

Postoji predrasuda da je zaštita čovekove sredine u sukobu sa interesima privrednog razvoja – rasta društvenog proizvoda, životnog standarda, otvaranja novih radnih mesta. Međutim, praksa najrazvijenijih zemalja, ali i zemalja u razvoju, tokom poslednje decenije dokazuje upravo suprotno: tradicionalni koncept razvoja koji je orijentisan na rast proizvodnje i ujedno na rast potrošnje prirodnih resursa je došao do svojih krajnjih granica. Tzv. "eksterni troškovi" koje proizvodi zagađenje, iscrpljivanje resursa i narušavanje ljudskog zdravlja počinju nadmašivati koristi koje dalji rast donosi. Kapital se danas sve više ulaže u zaštitu okoline, štednju energije i drugih resursa i razvoj tehnologija prijateljskih prema prirodi tj. okolini. Upravo u tim područjima se otvaraju i brojna nova radna mesta. Manje razvijene zemlje nemaju izbora, moraju slediti taj put. Održivi razvoj treba poticati fiskalnim merama na lokalnom nivou, koja ima za cilj sprečavanje zagađenja i rasipanje prirodnih bogatstava.

Privreda i društvo se mora osloboditi tradicionalne svesti i mentaliteta, prisutnog i u poslovnim sistemima naše države, o neograničenosti prirodnih resursa i mogućnosti da se neiscrпно, nekažnjeno i besplatno koriste prilikom obavljanja ekonomskih aktivnosti. Radi ostvarivanja održivog razvoja, neophodno je uspostavljanje novih društvenih vrednosti koje se zasnivaju na znanju, kreativnosti i sposobnosti ljudskih resursa, drugim rečima, značajna podrška menadžmenta.

3. MENADŽMENT I DRUŠTVO ZNANJA

Paradigma ekonomije znanja podrazumeva konkurentsku prednost baziranu na upravljanju znanjem i investiranju u ljude. Ona je zamenila paradigmu informatičke ekonomije koja je svoju konkurentsku prednost zasnivala na informaciji i investiranju u informacione tehnologije, kao i paradigmu industrijske ekonomije čija se konkurentska prednost zasnivala na proizvodnim procesima i investiranju u sirovine.

Svaka paradigma predpostavlja drugačiji način upravljanja i funkcionisanja organizacije. Ona dakle, menja ulogu i stil menadžmenta, a izvore konkurentске prednosti pomera prema ljudima i njihovim potencijalima. Taj izvor u stvari, determiniše način upravljanja poslovnim sistemom, a time znanja i veštine menadžera. Da bi menadžeri u okruženju znanja obezbedili uslove za stvaranje dodate vrednosti, moraju biti sposobni da ispunjavaju određene parametre. U prvom redu, da podržavaju usvajanje i deljenje informacija i stručnosti, da podstiču pojedince da koriste svoje znanje i stručnost, da omogućuju inovaciju i kreativnost i ohrabruju nove ideje i na kraju, da predstavljaju interese interesa tima odnosno pojedinaca.

U ekonomiji znanja, glavna preokupacija je usmerena na obezbeđenje i korišćenje ljudskih resursa. Potraga za talentima postaje jedan od najznačajnijih zadataka za razvoj novih metoda upravljanja

ljudskim resursima koje omogućavaju efikasnije korišćenje i razvoj ljudskih potencijala. Takođe, postoji tendencija merenja ljudskog kapitala koji se priznaje kao nematerijalna imovina poslovnih sistema.

Kada se govori o menadžmentu ljudskih resursa, mislimo na menadžment funkciju u okviru koje se donose odluke o zaposlenim. Kreiranje procedura, kriterijuma i sistema upravljanja ljudskim resursima je najčešće i zadatak profesionalaca iz ove oblasti, kao i odgovornost o tome kako će one izgledati i kako će se u praksi realizovati, spada u domen menadžmenta. Menadžer ima savetodavnu, koordinacionu i servisnu ulogu, budući da koordinira sve nivoje upravljanja.

Ako posmatramo ulogu menadžmenta u tranzicijskim uslovima, i najobičnijem posmatraču je jasno da je znanje u sistemu vrednosti na niskom nivou. Mnogo više se cene finansijski resursi, brzi profit, laka zarada i sl. Društva u tranziciji malo ulažu u nauku, obrazovanje, istraživanje i razvoj. Više su na ceni diplome nego znanje koje iza njih stoji.

U Srbiji, kao zemlji u tranziciji je aktuelna sledeća situacija. Naime, brojni su štrajkovi radnika zbog neisplaćenih zarada, loša privatizacija u kojoj poslodavci otpuštaju radnike da bi zaradili rasprodajom nekretnina poslovnih sistema, uskraćivanje osnovnih ljudskih prava zaposlenih. Takođe, postoji velika stopa nezaposlenosti u kojoj propada neiskorišćeno znanje i mladost. Ulaganja u istraživanje u nauku i razvoj su na izuzetno niskom nivou: 0,5% u odnosu na 1,7%, koliko iznosi proseka u EU.

U našoj zemlji se prepoznaje važnost menadžmenta, ali još uvek izostaju mnoge važne aktivnosti. Iz napred navedenih razloga, ne treba da nas iznenađuje odliv mozgova, nezaposlenost i neiskorišćenost ljudskih potencijala koje imamo.

Ovo nas upućuje na zaključak da su naši poslovni sistemi i društvo daleko od društva znanja, koje treba da karakteriše 21. vek. Da bismo izašli iz začaranog kruga siromaštva i uključili u svet razvijenih, neophodna je afirmacija znanja na svim nivoima društva, od sistema obrazovanja do prakse organizacije. Znanje je definitivno ključni resurs i pokretač daljeg privrednog razvoja.

Društvo znanja utemeljuje organizacije znanja, koje znaju kako da koriste znanje kao neophodan resurs i od njega stvaraju dodatnu vrednost. Te organizacije stvaraju novi sistem vrednosti, postavljaju zahteve i standarde sistemu obrazovanja i znaju kako da upravljaju, ne samo informacijama, nego i ljudskim resursima.

Upravljanje znanjem kao specifičnim resursom zahteva nove sofisticirane menadžment metode, koje podrazumevaju više individualnosti i lične inicijative, slobode i participacije, međusobnog poštovanja i uvažavanja organizacionih ciljeva i individualnih potreba. Podršku u razvoju takvih sposobnosti menadžmenta, odnosa i kulture koja se bazira na znanju i učenju kao ključnim vrednostima može dati menadžment ljudskih resursa odgovarajućim dizajnom svojih procesa i aktivnosti.

Put ka društvu znanja vodi preko sistema vrednosti u kojem je znanje visoko vrednovano. Da bi se uspostavio taj sistem vrednosti, potrebno je da se na nivou institucija obrazovanja, poslovnih sistema i države stvori okvir u kojem će se znanje prepoznavati kao resurs i sredstvo za rešavanje individualnih i društvenih problema.

4. EKOLOŠKI MENADŽMENT

Ekološko upravljanje ili ekološki menadžment zasnovan je na suštinskim konceptima za rešavanje ekoloških problema, na lokalnom ili globalnom nivou. On uključuje znanja o uticajima ekonomskog i tehnološkog razvoja na okruženje.

Ekološki menadžment u industriji podrazumeva upravljanje proizvodnim poslovnim sistemima uz prihvatanje ekoloških zahteva i standarda (ISO 14000) što podrazumeva:

- strateško planiranje i upravljanje
- sprovođenje ekološkog nadzora i kontrole svih poslovnih aktivnosti
- prihvatanje ekološke odgovornosti

Ekološki menadžment ima za cilj da valorizuje ekološke standarde prilikom donošenja poslovnih odluka na svim nivoima menadžmenta.

Sa stanovišta menadžmenta, održivi razvoj je onaj razvoj koji:

- omogućava kontinuiran ekonomski rast i razvoj
- sadrži sklad socijalnog i ekonomskog razvoja poslovnog sistema sa ekološkim performansama
- doprinosi intenzivnoj integraciji poslovnog sistema u zajednicu,
- politički je prihvatljivo, tj. odluka može biti predmet dogovora u zvaničnim institucijama i forumima.

Mnoge interesne grupe će se složiti sa opštim principima i kriterijumima održivosti, ali će se žestoko suprotstaviti njihovoj realizaciji, jer će uticati na porast troškova. Prirodni resursi kao što su: voda, čist vazduh, zemljište, nekada su tretirani kao "slobodna dobra", koja se nalaze na raspolaganju besplatno i koja ne zahtevaju nikakve izdatke. Međutim, jasno je da su ekološka dobra kvalitativno različita od dobara koja imaju određenu cenu. Čista voda, vazduh i nezagađeno zemljište nisu danas raspoloživi "besplatno" u prirodi. Iz tog razloga su ekološka ekonomija i ekološki menadžment uključeni u razmatranje troškova čišćenja životne sredine i troškove zaštite prirodnih resursa radi osiguranja dugoročnog održivog razvoja. Stoga je neophodna inovativnost i kreativnost kako bi se došlo do realizacije.

5. ZNAČAJ STANDARDA ZA EKOLOŠKI MENADŽMENT

Zaštita životne sredine je prevashodno problem upravljanja, te su shodno tome nastali standardi koji se odnose na ekološko upravljanje. Nakon stvaranja nacionalnih standarda za sistem ekološkog menadžmenta u razvijenim zemljama Evropske Unije i Kanade, Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO), osnovala je Stratešku savetodavnu grupu za životnu sredinu (SAGE), u cilju ekološke standardizacije privrednih aktivnosti, čime bi se obezbedila unificirana osnova za primenu koncepta održivog razvoja. Može se reći da je rad SAGE, dobrim delom bio inspirisan uspehom serije standarda ISO 9000.

Osnovan je i tehnički komitet ISO TC 207, sa obavezom da razvija ISO standarde serije 14000 usmerene ka ekološkom menadžmentu. Izrada serija ekoloških standarda je rezultat pregovora Konferencije Ujedinjenih nacija o životnoj sredini i razvoju, održavnoj 1992. godini i Urugvajске runde pregovora GATT-a. GATT se bavio pitanjima nekarinskih barijera u trgovini, a dokumenti Konferencije UN sadrže politike i programe za rešavanje problema iz oblasti životne sredine i korišćenje resursa, ali u okviru koncepta održivog razvoja.

Svest o tome da su ekološki resursi ograničeni i da imaju svoju cenu još uvek nije opšte rasprostranjena, kao ni ubeđenje da zaštita životne sredine ne mora da ograničava konkurentnost, već da je čak može povećati. U vremenima recesije i nezaposlenosti, još uvek se teži ekonomskom rastu, koji ne vodi računa o zagađivanju životne sredine i iskorišćavanju resursa i ocenjuju zaštitu životne sredine kao vrlo skupu.

Pomeranje fondova od bogatijih ka siromašnijim zemljama, siromašnije zemlje mogu da nadoknade troškove investiranja u ekološko unapređivanje zagađivačkih poslovnih sistema ili uspostavljanje kontrole zagađenja u novim fabrikama. Istovremeno, ovim zemljama se pružaju nove mogućnosti ostvarenja profita na jedinstvenom tržištu koje mogu da iskoriste da nadoknade troškove kontrole zaštite životne sredine. Na taj način, Grčka, Španija i Portugalija su bile stimulisane da razviju nacionalne politike zaštite životne sredine kada su se priključile EU, kao i istočnoevropske zemlje da donose i razvijaju zakone o zaštiti životne sredine pre njihovog pridruživanja.

U Republici Srbiji se primenjuju domaći i međunarodni standardi i propisi za upravljanje, sertifikaciju i registraciju sistema upravljanja zaštitom životne sredine (JUS-ISO 14001), uključivanje u Sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine EU- sistem EMAS). U sistem EMAS mogu se uključiti pravna i fizička lica koja u svom poslovanju ispunjavaju zahteve sistema upravljanja zaštitom životne sredine koji se odnose na utvrđivanje i vođenje politike, planiranje, sprovođenje, kontrolu i proveru sistema upravljanja i primene mera za njegovo unapređivanje. Ministarstvo vodi registar pravnih i fizičkih lica uključenih u sistem EMAS koji mogu koristiti znak EMAS. Propisani su, takođe, standardi proizvoda, procesa i usluga i pravo na korišćenje ekološkog znaka.

Planiranje i upravljanje zaštitom životne sredine obezbeđuje se i ostvaruje određivanjem i sprovođenjem Nacionalne strategije održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara i Nacionalnog programa zaštite životne sredine koje donosi Narodna skupština za period od deset godina. Nacionalna strategija se realizuje putem planova, programa i osnova za svaki pojedinačni prirodni resurs ili dobro koje donosi Vlada Republike Srbije.

6. ZAKLJUČAK

Koncept održivog razvoja podrazumeva razumevanje pravog značaja životne sredine, formulisanje dugoročne politike održivog razvoja i insistiranje na politikama koje smanjuju velike razlike između bogatih i siromašnih na svim nivoima. Koncept održivog razvoja treba shvatiti kao dugoročni proces, gde mora postojati veća kontrola nad procesom privrednog razvoja i veći stepen sigurnosti postignutom nivou životnog standarda.

Veoma je važno istaći, da se bez sveobuhvatnog zakonskog, političkog i organizacionog uređenja sistema zaštite životne sredine i njegove efikasne primene neće ostvariti kvalitetniji razvoj kojim se otvaraju nove šanse za našu privredu, a takođe čuva zdrava životna sredina za buduće generacije.

LITERATURA:

- [1] Pržulj, Ž., Menadžment ljudskih resursa i upravljanje znanjem, Zbornik radova: Knowledge management, Fakultet za menadžment „Braća Karić“, Beograd
- [2] Zdravković, D., Radukić, S., Nacionalni sistem održivog razvoja i zaštite životne sredine u procesu pridruživanja Evropskoj Uniji, Niš, 2006
- [3] Milenović, B., Ekološka ekonomija – teorija i primena, Niš, 2006
- [4] Ristić, Ž., Fiskalni menadžment – Globalna fiskalna ekonomija i geofiskalne strukture, Savrena administracija, Beograd, 2000
- [5] Jovanović-Kolomejceva, L., Ekološki menadžment, Univerzitet „Braća Karić“, Beograd, 2002
- [6] dr Zorana Milosavljević, Miloš Milinković dipl. men., dr Julija Avakumović, Moguća zagađenja životne sredine iz energetske izvora, IMK 14 istraživanje i razvoj, časopis Instituta "14 oktobar" Kruševac, godina XV, broj (30-31) 1-2/2009; str. 179- 185 UDK:005.5:620.9; UDK 621 JU ISSN 0354-6829
- [7] Milutin R. Đuričić, Zorana Milosavljević, Milan M. Đuričić, Lider projektnog tima za unapređenje eko menadžmenta, I naučna konferencija sa međunarodnim učešćem Ekološka bezbjednost u postmodernom ambijentu, Banja Luka 2009, knjiga 2, str. 113-121, www.apeironsrbija.edu.rs/radovii autori.htm